

Antonia Trze Biuk

Škola stranih jezika, Kaštel Sućurac
Review Article

Dolores Miškulin

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija
Review Article

Beatrice Speraz, život i kratak pregled književnog stvaralaštva jedne zaboravljene književnice

U radu se govori o Beatrice Speraz, talijanskoj književnici hrvatskog podrijetla, koja je za svoje umjetničko ime odabrala pseudonim Bruno Sperani. Ova izuzetno plodna književnica živjela je i stvarala u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća, a tematska usmjerenost njezina književnog djela prvenstveno je žena i proces njezina emocionalno-psihološkog razvoja i sazrijevanja. Rad donosi autoričinu biografiju kao i uvid u njezin prozni opus s kraćim osvrtom na neke od novela i romana. U zaključku se, uz rezimiranje osnovnih sadržajnih elemenata, pokušava definirati mjesto koje Beatrice Speraz pripada

u okviru talijanske književno-kulturne povijesti. S kulturološko-sociološkog aspekta važna je jer je svojom ukupnom djelatnošću pridonijela osvješćivanju i sazrijevanju ženske svijesti 19. stoljeća, kao i zbog doprinosa u promicanju ideje samoostvarenja i emancipacije žene. Književni opus Beatrice Speraz predstavlja vrijedan doprinos književnom stvaralaštvu talijanskog *Ottocenta*.

Ključne riječi:

Beatrice Speraz, Bruno Sperani, talijanska književnost druge polovine 19. stoljeća, emancipacija žene.

Prve godine

Beatrice Speraz rođena je 23. srpnja 1839. godine u Solinu. Otac Marin Šperac bio je potomak stare i ugledne solinske obitelji čije prezime pripada vranjičkom rodu Pletikosića koje se prvi put spominje godine 1655. Od godine 1819. obitelj

ima nadimak Šperac, koji je poslije prihvaćen kao prezime.¹

Iz obiteljskih zapisa doznajemo da je Marin Šperac bio trgovac konjima i strastveni lovac. Često je odlazio u Italiju kupovati konje, a za jednog putovanja na povratku u domovinu zatekla ga je oluja te je utočište potražio na obali Istre u luci Piran. Zaklon od vremenskih neprilika pronašao je u domu obitelji nižih plemića Alessandri gdje je upoznao Elenu Marianu Alessandri i isprosiio njezinu ruku. Nakon prosidbe i ugovorenih uvjeta proscu, kako su nalagali običaji tog vremena, par se vjenčao u Umagu 29. listopada 1838.²

Život su nastavili u Solinu gdje je godinu poslije rođena djevojčica Vica Šperac, krštena imenom Vicenza Amatia.³ Vicina majka nije se naviknula na život u Solinu i često je pobolijevala. Iscrpljenost bolešću i nostalgija za domovinom nagnali su obitelj da napusti Solin i vrati se u majčin rodni kraj. Sjećanja na rano djetinjstvo provedeno u Solinu opisala je u lirskoj prozi naslova *Ricordi della mia infanzia in Dalmazia*, objavljenoj 1915. godine. Nedugo po dolasku Vicina majka umire, a nekoliko godina poslije i otac. Ostavši bez oba roditelja, Vica kojoj su promijenili ime u Beatrice predana je na skrb i odgoj majčinim rođacima. Brigu o njezinu obrazovanju preuzima stara prateta. O tom periodu književničina života ima malo podataka.

Nova domovina

U članku iz 1887. objavljenom u političko-književnom časopisu «Cronaca Rossa» pojavljuje se njezina kratka biografija iz koje možemo donekle steći ideju o mladoj Beatrice Speraz.⁴ Članak je naslovljen *Profili* i govori o Brunu Speraniju u trećem licu jednine. Članak nije potpisan, ali se iz sadržaja da zaključiti da ga je napisala sama književnica. U onih nekoliko dragocjenih rečenica o osjećajima i zanimanjima mlade djevojke naslućuje se i razotkriva sva osamljenost u kojoj je odrastala: «Crebbe in un ambiente pesante malinconico e frivolo. Fu educata

1 IVAN GRUBIŠIĆ, *Solinski Šperci*, u: *Tusculum*, Solin, Zvonimir Solin d.o.o., 2009., str. 111.

2 Ivi, str. 119.

3 Ivi, str. 120.

4 EDDA FONDA, *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte Bruno Sperani*, u «Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria», Trieste C (XLVIII)/2000., str. 324.

dai parenti della madre, vecchi nobili di provincia decaduti o sul decadere.»⁵ O prateti koja nije samo skrbnica već preuzima i ulogu tutora, autorica je zapisala: «[...] leggeva molto, ma era mediocre: buona, religiosa, superficiale, schiava delle convenienze, incapace di decifrare il carattere complesso e difficile della nipote». Dalje nastavlja: «La ragazza aveva bisogno di affeto e blandizie perciò era debole e sottomessa contro voglia, ma aveva scatti nervosi e repentini.»⁶ Književnica nalazi utjehu u knjigama. Čita Leopardija, Manzoniya, proučava Schillera i Goethea, dok literarni uzor pronalazi u Heineovim *Slikama s putovanja*. Počinje pisati prve sastavke kao šesnaestogodišnjakinja, ali te literarne zapise uništava, da bi potom u potpunosti odustala od pisanja. Završava učiteljsku školu i planira upisati studij medicine. Umjesto studija, u svojoj osamnaestoj godini (1857.), vjerojatno ne svojom voljom, udaje se za starijeg čovjeka, Giuseppea Vattu. Živjeli su u Piranu i u tom braku rođeno je troje djece: sin Domenico Dino (1858.) i dvije kćeri, Maria (1860.) i Elena (1862.).⁷

Nametnuti brak, koji su ugovorili majčini rođaci, bio je nesretan, a zajednički život s Giuseppeom Vattom pokazao se nemogućim za mladu Beatrice Speraz.

Godine 1864. napušta obitelj i odlazi u Trst gdje nalazi posao kao učiteljica. Malo je poznatih činjenica iz perioda njezina života u Trstu, osim da je tu upoznala Giuseppea Levija, potomka stare tršćanske obitelji. Susret s Levijem i veza koja će potrajati deset godina, sve do prerane Levijeve smrti, donose joj dugo priželjkivanu stabilnost i ljubav. U vezi koja nije mogla biti ozakonjena brakom jer je brak s prvim suprugom bio još pravno valjan, rođene su četiri kćeri, Giuseppina-Ginevra, Noemi, Gilda i Clotilde. Selili su se često zbog teških ekonomskih prilika, pa književnica mijenja poslove. Negdje radi kao učiteljica, ponegdje nalazi posao u mjesnim novinama kao izvjestiteljica s različitih događanja.

Podatci iz tog razdoblja autoričina života rijetki su. Ponešto doznajemo iz pisma koja su izmjenjivali njezin sin Domenico Dino i Giuseppina-Ginevra, Beatricina najstarija kći iz veze s Giuseppeom Levijem. Domenico piše svojoj polusestri: «Hai ragione di dire che ha molto sofferto. Un matrimonio male assortito, impossibile anzi, a cui venne forzata dai parenti in un'età nella quale non poteva

5 Ivi, str. 326.

6 *Ibid.*

7 MILAN IVANIŠEVIĆ, *Spisateljica Vica Šperac o Splitu i Solinu*, u «Baština», 35, Split, 2009., str. 325.

farsi da sé un giudizio.»⁸

Kćeri pohađaju škole u mjestima trenutačnog stanovanja, a potom i u privatnim internatima. Književnica teško podnosi razdvojenost od obitelji jer je i sama iskusila odrastanje bez oba roditelja, dok je odnos s djecom iz prvog braka još složeniji. O tom odnosu doznajemo tek ponešto na temelju dopisivanja Domenica Dina i Giuseppine-Ginevre.⁹

Milano

Konačno 1876. književnica nalazi posao u Milanu gdje se cijela obitelj planira preseliti. Milano sedamdesetih godina 19. stoljeća grad je koji se brzo razvija na svim područjima, prepun mogućnosti za sve željne napretka. Dolazak u Milano donosi prekretnicu u autoričinu privatnom i profesionalnom životu.

Giuseppe Levi iznenada umire i nakon deset godina zajedničkog života književnica ponovno ostaje sama. Zbog potrebe da osigura egzistenciju sebi i kćerima, započinje s ozbiljnim književnim radom. Prvo su to prijevodi opsežnih knjiga s njemačkog i francuskog jezika koje od nje naručuju izdavači, braća Treves. Osim prevođenja radi i kao novinarka, piše reportaže i izvješća s raznih događanja u gradu i okolici za vodeće novine tog doba.¹⁰

Svladavši "pisanje" i ohrabrena objavljivanjem svojih novinskih članaka, započinje objavljivati i prva manje opsežna literarna djela u «La Nazione» iz Firenze, «Caffaro» iz Genove, «Gazzetta Letteraria» iz Torina, «Bersagliere» iz Rima. Članci joj se objavljuju i u pariškom «Livreu».

Biografi i kritičari zamjećuju njezin rad i atribuiraju joj originalnost, obrazovanost i talent. Ohrabrena pozitivnim kritikama, autorica počinje s pisanjem romana koje objavljuje u dnevnim novinama na području cijele Italije. Upravo pisanje "feljtonističkog romana" i romana "podlistka" donosi joj naklonost čitatelja.

8 Pismo Domenica Dina Vatte Giuseppini-Ginevri Pilo od 22. 2. 1918., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana di Mantova

9 EDDA FONDA, *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte Bruno Sperani*, op. cit., str. 327.

10 Ivi, str. 329., 330.

Novele i romani

U dnevnom milanskom listu «La Perseveranza» izlazi u tri nastavka, od 29. do 31. kolovoza 1876., pripovijetka naslova *Noć 6. veljače*. Pripovijetka je potpisana pseudonimom Livia. Na početku objavljivanja pripovijedaka književnica je upotrebljavala nekoliko pseudonima. Literarna djela potpisivala je pseudonimima Livia ili Donna Isabella, a pseudonim Bruno Sperani upotrebljavala je kod potpisivanja novinskih članaka. Pripovijetka *Noć 6. veljače* svjedočila se čitateljima i oni traže da se priča čiji je kraj, čini se, neizvjestan, nastavi. Autorica piše još šest nastavaka, a na traženje čitatelja pripovijetka ima sretan završetak.

Poslije te novele objavljuje dugu pripovijetku naslova *Da morte a vita* u milanskom «Pugnolu». Novela *Stella cadente* koja je objavljena u firentinskim novinama «La Nazione» još uvijek je potpisana pseudonimom Livia. Radnje tih dviju novela konvencionalne su, ono što ih izdvaja jest jezgrovitost stila i vjernost u portretiranju likova. Osjeća se da autorica osim mašte posjeduje učenost i dar za istančanu karakterizaciju.

Godinu poslije, 1877., proširenu pripovijetku *Da morte a vita* objavljuje u formi knjige pod novim naslovom, *Cesare*. Jedan primjerak romana s potpisom autorice čuva se u biblioteci Ambrosiani u Milanu.¹¹ Potpis je Bruno Sperani i od tada on postaje autoričinim konačnim književnim pseudonimom. Radnja romana *Cesare* smještena je u Piranu i Savudriji 1860. godine. Detaljan opis mjesta, mora, rive, brodova i bure sugerira da je roman mogao napisati samo netko tko dobro poznaje taj kraj.¹² Istra je u *Cesareu* bila jedini povratak, barem u književnom i fikcionalnom smislu, kraju u kojem je provela djetinjstvo i mladost.

Od tada pa nadalje Milano i Lombardija postaju mjesta radnje u kojima Beatrice Speraz smješta svoja djela.

Sazrijeva kao književnica i osjeća da zadobiva poštovanje svojih čitatelja. Dok su radnje prvih djela bile sputane okvirom tradicionalnog “romana podlistka”, dodatka u novinama, novi romani još uvijek pripadaju sentimentalnom žanru, ali u obradi teme autorica sada odstupa od ranijeg načina. Pristup je razrađeniji

11 MARINELLA COLUMMI CAMERINO, *Donne nell' ingranaggio. La narrativa di Bruno Sperani*, u: AA. VV., *Les femmes-écrivains en Italie (1870-1920): ordres et libertés*, Pariz, Croniques Italiennes-Université de la Sorbonne Nouvelle, 1994., str. 76.

12 EDDA FONDA, *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte Bruno Sperani*, op.cit., str. 331.

i daje naslutiti jednu drukčiju književnicu, duboko svjesnu društvenog trenutka u kojem živi. U tom periodu prema mišljenju kritike nastaju njezina dva najbolja romana: *Nell'ingranaggio* (1885.) i *Numeri e sogni* (1887.), koja pripadaju žanru socijalnog romana. Sam odabir naslova *Nell'ingranaggio* (*Među zupčanicima*) sugerira nemir i nemoć u kojem će se naći glavni junaci romana.

Kontekst romana *Numeri e sogni* (1887.) razlikuje se od onog u *Nell'ingranaggio*, ali poruka romana ostaje ista, a ona je kritika hipokrizije društva.¹³ Ponovno se radi o izboru koji glavni junak mora donijeti, a to je izbor između brojeva (*numeri*) koji predstavljaju novac i snova (*sogni*) koji predstavljaju ideale koje vrijedi slijediti.

Edda Fonda primjećuje kako u oba književničina romana, i u *Nell'ingranaggio* i u *Numeri e sogni*, do izražaja dolazi jedna od crta književničina karaktera – pesimizam, koji se zamjećuje u njezinu portretiranju patničkih života žena i muškaraca. Svjesna slabosti prisutnih u prirodi ljudskog bića, književnica ne osuđuje, već se zalaže za slobodu i poštovanje prema osobnoj odluci svakog pojedinca.¹⁴ Upravo se tu ogleda njezina suvremenost, način razmišljanja koji smo spremni pripisati više 21. nego li 19. stoljeću. Oba djela privlače pozornost kritike. Za njezin rad posebno su zainteresirani socijalisti okupljeni oko Turatija¹⁵, dok roman *Numeri e sogni* zaokuplja pažnju kritičara u Francuskoj gdje čitatelji imaju priliku čitati roman objavljen u nastavcima u dnevnom listu «Figaro». Gotovo sve talijanske novine donose recenziju spomenutog djela. Kritike su pozitivne i hvale autoričinu pronicljivost u samu srž problema slikarstva i umjetničkog stvaralaštva, odaju joj priznanje, uspoređujući je s velikim majstorima ruskog i engleskog romana.

Ima i onih koji joj zamjeraju iskrenost, puristi joj pronalaze nedostatke u samom književnom izričaju i dužini pojedinih dijelova. Književnica će poslije reći o jednom od svojih romana: «Ho voluto fare un libro utile e forte».¹⁶ Ta tvrdnja može se primijeniti na svako od njezinih djela. Autorica nije spremna na kom-

13 Ivi, str. 334.

14 Ivi, str. 334–335.

15 Talijanski političar, novinar, politolog, jedan od osnivača i najistaknutijih ličnosti socijalističkog pokreta u Italiji. Osnivač i urednik časopisa «Critica sociale». Rođen je Canzu 26. studenog 1857. Preminuo je i pokopan u Parizu 29. ožujka 1932. *Numeri e sogni di Bruno Sperani in Cronaca Rossa*, 3. 7. 1887.

16 BRUNO SPERANI, *Signorine povere*, Milano, 1898.

promise i podilaženja kritici, čitateljima i izdavačima. Iskrenost i ustrajnost u zastupanju vlastitih ideja donose joj donekle izoliranost u odnosu na druge književnice tog vremena.

Sljedeći autoričin roman *L'avvocato Malpieri* tiskan je 1888. godine. Tema je slična prethodnim dvama romanima. Ponovno se radi o izboru, izboru između čestitosti i poštenja s jedne i licemjerja i izdaje stavova glavnih junaka zbog novca, kompromisa i odustajanja od borbe za vlastita stajališta s druge strane. Uz ovu glavnu ideju, književnica stvara lik „nove žene”. U ranijim autoričnim djelima žene su uvijek bile gubitnice, pasivno prihvaćajući nametnutu ulogu koja im je određena samim rođenjem, bez mogućnosti da izađu iz zadanih okvira patrijarhalnog obrasca. Žena u *L'avvocatatu Malpieri*¹⁷ sazrijeva, pronalazi svoju unutarnju snagu, pokreće se i mijenja svoj život. Giuseppina, glavni ženski lik romana na jednom mjestu kaže: «Sei povera, sei libera».¹⁸ Proces osvješćivanja kroz koji prolazi glavna junakinja romana, stvaranje svijesti o sebi i svijesti o vlastitu društvenom položaju, predstavlja značajan pomak u samospoznaji vlastitog bića.

Federico de Roberto, književnik verist, inspiriran romanom, odaje joj priznanje. Reći će tada: «La mancanza di ideale distrugge la vita di certi esseri come la mancanza di cibo, o la rende intollerabile, come la mancanza d'amore [...]»¹⁹

De Roberto nastavlja: «[...] Scritto in francese, a quest' ora conterebbe una mezza dozzina di edizioni e sarebbe riprodotto nelle appendici di tre o quattro giornali.»²⁰

Francuski čitatelji imat će priliku pročitati taj roman godinu dana poslije u novinama «Progrèss du Nord», a 1891. godine i u formi knjige.

Beatrice Speraz neumorno piše i objavljuje, roman za romanom, gotovo svaku godinu po jedan. Godine 1890. iz tiska izlazi roman *Il romanzo della morte*. Iako naslov sugerira drukčije, to je zapravo roman života, roman pobjede života nad smrću. Junakinja romana nadvladava prepreke i poteškoće, pronalazi traženu sreću, premda različitu od one sanjane i priželjkivane, te je zrelo prihvaća. Pravo na izbor i mogućnost da u postojećim okvirima svojeg bivanja provede promjenu

17 EDDA FONDA, *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte Bruno Sperani*, op. cit., str. 337.

18 BRUNO SPERANI, *L'avvocato Malpieri*, Giuseppe Galli, Milano, 1888., str. 209.

19 EDDA FONDA, *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte Bruno Sperani*, op. cit., str. 337.

20 Ivi, str. 337.

te da umjesto tragičnog objekta postane ako ne sretan, a onda barem aktivan i svjestan kreator vlastita života, značajan je pomak u sazrijevanju ženske svijesti.

Godine 1894. autorica objavljuje novi roman *La Fabbrica*. Izdavač je Aliprandi koji je ranije objavio i njezine dvije novele *Eterno inganno* (1881.) i *L'inesorabile* (1893.). *La fabbrica* je jedini autoričin roman uz *Tre donne* koji je reizdan i u naše vrijeme, 1996. i 2014. godine. U tom romanu autorica ujedinjuje svoju pobunu i otpor prema socijalnoj nepravdi u obitelji i društvu koju trpe žene kad su same, osjećajne i nezaštićene. *La fabbrica* je njezin najpoznatiji roman, percipiran kao roman sa snažnom socijalnom porukom, a socijalisti okupljeni oko Turatija smatraju ga umjetničkim manifestom socijalističkog pokreta u Italiji. Premda roman odiše snažnom socijalnom porukom, ona ga u isto vrijeme ograničava. Postavljanjem težišta romana na socijalnu nepravdu spram nezaštićenih radnika donekle je stavljena u drugi plan poetika samog djela, kao i ostale poruke sadržane u njemu. Godine 1896. objavljen joj je novi roman *Le vinte*, a *Le signorine povere* 1905. godine. Naslovi romana sugestivno najavljuju fatalnost i predeterminiranost događaja u kojem će se naći glavne junakinje romana.²¹ U romanu *Le signorine povere* književnica u liku Marije razvija lik samosvjesne žene koja, zahvaljujući neovisnosti koju joj omogućuje posao, ima mogućnost aktivno odlučiti o svojoj sudbini, ne čekajući rezignirano i pasivno budućnost. Taj novi trenutak, u kojem materijalna nezavisnost i rad kao sredstvo za realizaciju vlastitih potreba i htijenja donosi ženi slobodu u fizičkom i osjećajnom smislu, predstavlja daljnji stupanj u emocionalno-psihološkom sazrijevanju žene.

Uz književna djela, književnica objavljuje i društveno angažirane novinske članke koji se bave pitanjem i položajem žene u talijanskom društvu s kraja devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća. Imperativ neprestanog pisanja i objavljivanja razlog je pomanjkanja koji put veće umjetničke vrijednosti, nedorađenosti dijaloga i predugačkih opisa. Autorica je svjesna nedostataka i propusta u svom književnom izričaju. U novelama, koje su kraće, njezin je izričaj jezgrovitiji, a rečenica sintetizirana. Možda je upravo ona sama najbolje sažela kakav po njoj treba biti suvremeni roman. U predgovoru prijevoda knjige *Quisisana* njemačkog književnika Friedricha Spielhagena iz 1883. godine književnica piše o autoru: «È convinto che il romanzo contemporaneo debba essere come uno specchio del vero, nel

21 MARINELLA COLUMMI CAMERINO, *Donne nell'ingranaggio. La narrativa di Bruno Sperani*, op. cit., str. 75.

quale la società possa e debba riconoscersi... egli non risparmiò alcuna classe, non abbellì alcun vizio senza dimenticare però... che tutto il bene non è mai morto neanche dove sembra che il male abbia allagato ogni cosa, che l' ideale è eterno.»²²

Pisma

U Milanu je Beatrice Speraz upoznala Vespasiana Bignamia, poznatog slikara koji je pripadao milanskom umjetničkom krugu „scapigliati milanesi”. Bignami je bio jedan od osnivača društva La Famiglia Artistica koje je okupljalo i skrbrilo o svima koji su se htjeli baviti umjetnošću. Uz slikarstvo, pisao je pjesme na dijalektu, bio je likovni kritičar i neumorni organizator brojnih izložbi i događanja na milanskoj umjetničkoj sceni s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

Preko Bignamia književnica je upoznala milansku umjetničku scenu koja joj je poslužila kao polazište za roman *Numeri e sogni*. Kad su se upoznali, imala je četrdeset šest, Bignami četrdeset pet godina. On je bio udovac, a ona još uvijek vezana brakom s prvim suprugom Giuseppeom Vattom.²³ Započeli su zajednički život i ta duga i kvalitetna veza donijela joj je sigurnost i stabilnost.

Književničina osobnost može se iščitati iz njezinih djela. Stavovi iskazani u proznim djelima i društveno angažiranim člancima zrcale njezine privatne stavove. U privatnoj korespondenciji s kćeri Giuseppinom-Ginevrom, koja se čuva u biblioteci Teresiani u Mantovi, na 166 listova otkriva se intimni književničin svijet. Pisma otkrivaju snažnu povezanost majke i kćeri te progovaraju o svakodnevnim temama vezanim za kućanstvo, obitelj, ali i iznose autoričina promišljanja o politici, društvu, književnicama, izdavačima i brojnim drugim suvremenikima. Iz pisama doznajemo da su Beatrice Speraz i Vespasiano Bignami skromno živjeli. Premda su oboje neumorno radili, novca nije dostajalo jer je književnica financijski pomagala kćerima, s iznimkom Giuseppine-Ginevre. U jednom od pisama autorica kaže: «Abbiamo passato le feste meno male perché io sono riuscita a vendere all'Aliprandi alcune novelle, e il *Cesare* e il *Sempre Amore*, tutte insieme tredici cose, cose che io non avevi voluto ristampare ma, tu comprendi, non c'era un soldo in casa, papà non ha venduto niente, né alla Famiglia Artistica,

22 FRIEDRICH SPIELHAGEN, *Quisisana*, Traduzione Bruno Sperani, 1883.

23 EDDA FONDA, *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte* Bruno Sperani, op. cit., str. 341.

né dalla Ravizza dove ha pure espoto alcune cosette veramente belle! Dunque io non avevo scelta, e così ho ceduto le 13 cose all'Aliprandi come ha voluto lui, per 300 lire... Se, mi ha un po' strozzata, fu pure la mia momentanea salvezza».²⁴

U pismima kćeri Giuseppini-Ginevri književnica se otvara u potpunosti, dijeli s njom brige i tuge zbog drugih kćeri. Pisma započinju u sasvim intimnom tonu da bi potom ponovno uzletjela nošena idealima za bolje i pravednije društvo. U jednom pismu kaže: «Oh, come mi dolgo di non essere giovine, di non essere forte, di non poter dare loro tutta la mia vita alla rivoluzione, per il rinnovamento sociale, per l'emancipazione della donna e dei proleterii».²⁵

Iz pisama doznajemo i o tragediji koja ju je zadesila, gubitku jedinog unuka, sina kćeri Gilde, koji pogiba u Prvom svjetskom ratu. Potresenost i nemoć koju osjeća zbog gubitka opisala je riječima: «Ebbero un scoppio di ribellione disperata. Non lagrime ma urla di collera...non potevo ammettere...finalmente piansi.»²⁶ Tuga i nemoć ustupaju mjesto ljutnji i ogorčenosti. U pismu od 21. lipnja 1916. piše o socijalistima koji joj se otkrivaju u novom svjetlu, nalazi da su oportunisti. Piše: «Falsità, simpatie inconfessabili o cupe ambizioni, come quelle dei socialisti... tutte preoccupazioni elettorali... Non vedo più né lui né lei.»²⁷ «Lui» je Filippo Turati, «Lei» je Anna Kuliscioff.²⁸

U jednom od pisama upućenih Giuseppini-Ginevri s kraja 1916. godine, književnica spominje prvi put sina Domenica-Dina iz prvog braka, kojeg je napustila kad je imao šest godina i koji je ostao živjeti u Piranu s ocem. Domenico je patriot, ali istovremeno i austrijski podanik. Pisao je rodoljubne pjesme u kojima je isticao gorljive osjećaje prema domovini. U vrijeme rata isticanje pripadnosti i osjećaja prema Italiji postali su opasni i Domenico biva zatvoren u austrijskom zatvoru u

24 Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo od 22. 4. 1900., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova.

25 Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo od 17. 4. 1899., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova.

26 Poštanska dopisnica Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo, 12. 7. 1916., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova.

27 Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo, 21. 7. 1916., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova.

28 Ruska revolucionarka židovskog podrijetla rođena je u Kremlju 9. siječnja 1857. Većinu svog života provela je u Italiji gdje je sudjelovala u osnivanju Socijalističke partije Italije i bila jedna od njezinih istaknutijih predstavnica. Aktivno se zalagala na pravo glasa za žene. Osnovala je i uređivala časopis *La difesa delle lavoratrici* koji je promicao ženska prava. Preminula je u Milanu 29. prosinca 1925.

Göllersdorfu. Cijela književničina obitelj angažira se u nastojanju da mu pribavi osnovnu pomoć. Domenicov boravak u zatvoru trajao je dvije godine tijekom kojih su se autoričina djeca iz prvog braka povezala s njezinim kćerima iz veze s Levijem. Po povratku u Piran Domenico piše svojoj polusestri Giuseppini-Ginevri: «Quanto desidero conoscervi tutti e due, hai ben ragione di dire che avremo molte cose da raccontarci.»²⁹ «Il mio internamento, i miei dolori ebbero la virtù di spezzare la barriera che ci teneva divisi e dunque sia benedetto l'internamento.»³⁰

Po završetku rata književnica ima sedamdeset devet godina. Iz pisama se vidi da je kćeri posjećuju i brinu o njoj. Slabi i osjeća se nesigurno da bi izlazila sama. Piše Giuseppini-Ginevri: «[...] Cosa vuoi, è inutile, sono vecchia e anche troppo ho resistito e resistito; certo che le cose del mondo, le ansie, la tristezza invincibile hanno molto influito sul mio sistema nervoso.»³¹

Godine 1923. objavljen je njezin posljednji roman *Teresita della Quercia*. Radnja je smještena u Italiju 19. stoljeća. Ton je djela mirniji, ali stil je ostao vjeran prethodnim romanima, još uvijek jednako pronicljiv i pun duha.

Dana 2. prosinca 1923. u svom domu u Milanu preminula je Beatrice Speraz.

Vijest o njezinoj smrti popratio je Giuseppe Praga u časopisu «Rivista dalmatica» gdje sažima književnu važnost autorice: «Se Bruno Sperani anzichè abbandonare la nativa Salona, fosse rimasta tra noi, certo oggi la Dalmazia avrebbe il suo narratore regionale, come la Sicilia l'ha nel Verga e Capuana, Napoli nella Serao e la Sardegna nella Deledda.»³²

29 Pismo Domenica Dina Vatte Giuseppini-Ginevri Pilo, 28. 11. 1918., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova.

30 Pismo Domenica Dina Vatte Giuseppini-Ginevri Pilo, 1. 11. 1918., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova.

31 Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo, 12. 2. 1918., Biblioteca Teresiana, Mantova.

32 GIUSEPPE PRAGA, *Beatrice Speraz* u: «La Rivista Dalmatica», Zadar VII, II/1924., str. 66.

Zaključak

Književni, novinarski i prevodilački rad Beatrice Speraz poznat je u talijanskoj književnosti, ali nije dovoljno kritički vrednovan i istražen, dok je hrvatskoj književnoj javnosti gotovo nepoznat.

Obiman književni opus koji broji 18 romana, 10 novela, zbirku pripovijedaka, brojne prijevode i novinske članke svjedoči kako je književnica bila duboko svjesna vremena u kojem je živjela i stvarala. Osjetivši zarana i sama težak položaj žene u društvu, žena postaje kao tema i kao lik okosnica književnog stvaralaštva autorice. Sa svakim proznim djelom i novinskim člankom Beatrice Speraz pokušava promijeniti ustaljene, patrijarhalne obrasce razmišljanja i zagovarati prava žena i slabijih.

Iako je za života bila percipirana kao značajna spisateljica koja je svojim romanima i novelama, a isto tako i novinskim člancima, privukla široko čitateljstvo i književnu kritiku, u tegobnim i burnim vremenima prvih desetljeća 20. stoljeća u Europi i svijetu, njezin književni rad pada u zaborav.

Književni opus Beatrice Speraz predstavlja vrijedan doprinos u sazrijevanju ženske svijesti, kao i doprinos promicanju ideje samoostvarenja i emancipacije žene općenito.

U tom su smislu zanimljiva autoričina propitkivanja i traženja, posebice u smislu analize ženskih likova, uloge i položaja žene u talijanskom društvu druge polovine 19. i početka 20. stoljeća.

Djela Beatrice Speraz predstavljaju i značajan prilog boljem poznavanju društvenog, povijesnog, ekonomskog i kulturološkog konteksta talijanskog društva tog vremena i pružaju drukčiji pogled na vrijeme, jednu istinu drukčiju od one koju smo naučeni prihvaćati.

Iako je Beatrice Speraz stvarala u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća, njezina propitkivanja i traženja još su jednako relevantna i aktualna.

Ovaj rad skroman je doprinos da se zaboravu otrgne jedna književnica koja je neumorno pisala i djelovala u okvirima svog vremena, ali čija misao i univerzalnost ideja prelaze vremenske i prostorne granice u kojima je živjela i stvarala.

Beatrice Speraz, the life and the short outline of the literary work of one forgotten female writer

The biography of Beatrice Speraz, better known under the literary name of Bruno Sperani, is presented in this paper. The aim of the paper is to give a closer view in the author's life and her literary output, as well to state the most important features and elements of her literary work. The paper also tries to point out the importance of her work in the process of developing

and maturing of the female consciousness and emancipation of woman in Italy in the 2nd half of 19th and at the beginning of 20th century.

Keywords:

Beatrice Speraz, Bruno Sperani, Italian literature of the second half of the 19th century, emancipation of women

BIBLIOGRAFIJA

- MARINELLA COLUMMI CAMERINO, *Donne nell'ingranaggio. La narrativa di Bruno Sperani*, u: AA. VV., *Les femmes-écrivains en Italie (1870-1920): ordres et libertés*, Pariz, Croniques Italiennes-Université de la Sorbonne Nouvelle, 1994.
- EDDA FONDA, *Il percorso umano e letterario di Beatrice Speraz in arte Bruno Sperani* u «Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria», Trieste C (XLVIII)/2000.
- IVAN GRUBIŠIĆ, *Solinski Šperci*, u: «Tusculum», Solin, Zvonimir Solin d.o.o., 2009.
- MILAN IVANIŠEVIĆ, *Spisateljica Vica Šperac o Splitu i Solinu*, Baština 35, Split, 2009.
- GIUSEPPE PRAGA, *Betrice Speraz*, u: «La Rivista Dalmatica», Zadar VII, II/1924.
- BRUNO SPERANI, *Signorine povere*, Milano, 1898.
- FRIEDRICH SPIELHAGEN, *Quisiana*, Traduzione Bruno Sperani, 1883.
- FILIPPO TURATI, *Numeri e sogni di Bruno Sperani in Cronaca Rossa*, 3. 7. 1887.
- Pismo Domenica Dina Vatte Giuseppini-Ginevri Pilo od 22. 2. 1918., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana di Mantova
- Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo od 22. 4. 1900., Fondo Mario Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova
- Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo od 17. 4. 1899., Fondo Mario

- Pilo, Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova
Poštanska dopisnica Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo od 12. 7. 1916., Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova
Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo od 21. 7. 1916., Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova
Pismo Domenica Dina Vatte Giuseppini-Ginevri Pilo od 28. 11. 1918., Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova
Pismo Domenica Dina Vatte Giuseppini-Ginevri Pilo od 1. 11. 1918., Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova
Pismo Beatrice Speraz Giuseppini-Ginevri Pilo od 12. 2. 1918., Biblioteca Comunale Teresiana, Mantova

The biography of Beatrice Speraz, better known under the literary name of Bruno Sperani, is presented in this paper. The aim of the paper is to give a closer view in the author's life and her literary output, as well to state the most important features and elements of her literary work. The paper also tries to point out the importance of her work in the process of developing and maturing of the female consciousness and emancipation of woman in Italy in the 2nd half of 19th and at the beginning of 20th century.